

Predátorské vydavateľstvá a ich produkty: ako ich identifikovať a prečo v nich nepublikovať

(1. 10. 2018) Zdroj: <https://fphil.uniba.sk/veda/publikacna-cinnost/predatorske-vydavatelstva/>

V ostatných štyroch až piatich rokoch sa v akademickej sfére (nielen na Slovensku) objavil problém publikovania v tzv. predátorských vydavateľstvách a ich produktoch (t. j. časopisoch, monografiách a konferenčných zborníkoch), ktorý súvisí s rastúcim tlakom na kvantitu publikačných výstupov vedeckých a akademických pracovníkov. Hoci v prípade FiF UK je počet problematických publikácií zatiaľ zanedbateľný, nechceme tento trend podceňovať, keďže majú negatívny vplyv nielen na vedecké renomé autorky či autora, ale aj inštitúcie, ktorú reprezentuje. Predátorské vydavateľstvá ponúkajú síce ľahšiu cestu k publikovaniu výsledkov vedeckej práce, ale škoda, ktorú tým utrpí autor, inštitúcia aj veda ako celok, je nenapraviteľná.

Najúčinnejšou ochranou pred publikovaním v takýchto pseudovedeckých vydavateľstvách je osвета. Cieľom tohto informatívneho materiálu je charakterizovať predátorské vydavateľstvá a ich produkty, čím chceme predísť takémuto negatívnemu trendu. Zároveň uvedieme aj dôvody, prečo publikovanie v nich neprospeje akademickej kariére a škodí vede.

Charakteristické črty predátorských vydavateľstiev a ich produktov

Určiť presné a všeobecne platné charakteristiky predátorských vydavateľstiev nie je jednoduché. Vo všeobecnosti platí, že zneužívajú myšlienku otvoreného prístupu (open access) – t. j. myšlienku zverejňovania textov dostupných čitateľom bez poplatku – vo svoj prospech. Mnohé vydavateľstvá, ktoré vydávajú texty s otvoreným prístupom, pokrývajú svoje náklady výberom poplatkov od autorov. Etablované vydavateľstvá tohto druhu sú spravidla združené v Open Access Scholarly Publishers' Association (OASPA) a časopisy s otvoreným prístupom sú registrované v etablovaných databázach, predovšetkým v Directory of Open Access Journals (DOAJ).

Predátorské vydavateľstvá vznikajú primárne s cieľom vyberať od autorov poplatky za publikovanie a vytvárať zisk. Myšlienku otvoreného prístupu zneužívajú na legitimizovanie výberu poplatkov a na maskovanie skutočného zmyslu svojej činnosti. Kým vydavatelia seriózných časopisov s otvoreným prístupom majú za cieľ čo najväčšiu dostupnosť výsledkov vedeckej práce pre čo najväčší počet ľudí, cieľom predátorských vydavateľstiev nie je podpora a rozvoj vedeckej komunikácie. Ide primárne o komerčné projekty, nerešpektujúce základné akademické a publikačné štandardy a konajúce v rozpore s vedeckou etikou.

Medzi základné charakteristiky, ktoré zvyšujú podozrenie, že vydavateľstvo je predátorské, patria nasledujúce črty:

- umožňuje publikovať jednoducho, rýchlo, za poplatok, ponúka možnosť priplatiť si za zrýchlené recenzné konanie, poskytuje zľavu na publikovanie druhej štúdie;
- nevedie žiadne, prípadne len fiktívne alebo veľmi povrchné recenzné konanie, ktoré je extrémne krátke, garantuje publikovanie štúdie v priebehu niekoľkých dní až týždňov;

- nekladie takmer nijaké prekážky publikovaniu (uverejní všetko, za čo autor zaplatí, sú známe príklady publikovaných textov, ktoré boli vytvorené generátormi náhodných slov);
- používa vtieravé až agresívne praktiky získavania príspevkov (opakované emailové výzvy na publikovanie či na účasť na konferencii, vrátane garancie publikovania príspevku bez toho, aby bol známy jeho obsah);
- zneužíva názov prestížneho časopisu alebo konferencie (napríklad tak, že ho mierne pozmení), resp. prevezme, či ukradne dizajn časopisu alebo webovej stránky;
- názvy jeho časopisov môžu byť priveľmi všeobecné, pokrývajúce široké spektrum vedeckých disciplín, v niektorých prípadoch vedecké zameranie publikovaných príspevkov ani nekorešponduje s názvom časopisu;
- v jednom čísle časopisu sa nachádza veľké množstvo krátkych, niekoľkostranových štúdií (obmedzenie rozsahu príspevku, vrátane príplatku za jeho prekročenie);
- webové stránky časopisu uvádzajú neúplné a zavádzajúce informácie, napr. svoj vlastný impakt faktor, ktorý nijako nesúvisí s oficiálnym Impact Factor (IF) v Journal Citation Reports (JCR), napr. Global Impact Factor, Universal Impact Factor; môže zavádzať o indexovaní v scientometrických databázach (napríklad nepravdivo tvrdí, že je registrovaný v Scopuse alebo vo Web of Science);
- parazituje na známych menách (uvádza známych vedcov v redakčných radách bez ich vedomia, resp. fiktívne mená osôb údajne afilovaných s významnými vysokými školami alebo pri menách členov redakčnej rady neuvádza pracovisko);
- používa rovnakú redakčnú radu pre viac ako jeden svoj časopis;
- vydavateľom spravidla je súkromná osoba, občianske združenie alebo spoločnosť s ručením obmedzeným (Ltd., GmbH); nemá nijakú väzbu na akademické inštitúcie (vysoké školy, ústavy akadémie vied) alebo na tradičné akademické vydavateľstvá;
- poskytuje možnosť publikovať v jednom čísle časopisu viacero štúdií (veľa príspevkov, minimálny rozsah, obmedzenia počtu zdrojov v bibliografii);
- nie je jasné sídlo vydavateľa (neexistujúca adresa, iba P.O. Box); neexistujúci alebo len všeobecný emailový kontakt na redakciu (kontaktný formulár, účet @gmail.com);
- časopis je vydávaný pomerne krátko, ročníky 1 – 10.

Uvedené črty sú len indikatívne – existujú aj etablované vydavateľstvá a ich časopisy, ktoré niektoré z nich majú, a na druhej strane sú predátorské vydavateľstvá a ich časopisy, ktoré mnohé z nich nemajú. Preto je potrebné každý prípad zvažovať individuálne a posúdiť časopis či vydavateľstvo komplexne. To je jeden z dôvodov, prečo doposiaľ nebol navrhnutý spoľahlivý a automatický test na identifikáciu predátorských vydavateľstiev a ich produktov a prečo je situácia vo svete vydavateľstiev vedeckých publikácií taká neprehľadná.

Ako sa vyhnúť publikovaniu v predátorských vydavateľstvách a ich produktoch?

Ak ste oslovení vydavateľstvom alebo redakciou časopisu s ponukou na uverejnenie vášho textu, zvažte, či sú naplnené uvedené charakteristiky. V prípade pochybností je možné využiť webové stránky, ktoré poskytujú aj jednoduché návody, ako sa vyhnúť publikovaniu v predátorských časopisoch alebo vydavateľstvách ([príklad](#)), prípadne sa obrátiť na Ústrednú knižnicu FiF UK alebo na prodekana pre vedecký výskum. Preverte si, aké texty sa v tomto vydavateľstve alebo časopise uverejňujú, zistite si, či sú medzi nimi aj texty autorít z vášho vedného odboru. Vo všeobecnosti platí, že ak časopis či vydavateľstvo ponúka veľmi ústretové a rýchle podmienky publikovania, nejde o dôveryhodný priestor na uverejnenie vedeckých výstupov.

Na identifikovanie zahraničného predátorského časopisu či vydavateľstva sa vo svete ako autoritatívny zdroj používa [zoznam](#) vytvorený americkým knihovníkom Jeffreyom Bealloom (University of Colorado), resp. zoznamy, ktoré vychádzajú z Beallovej databázy, no ďalej ju aktualizujú ([príklad](#)).[1] Mnohé regionálne predátorské vydavateľstvá alebo časopisy sú však mimo rozlišovacia schopnosť medzinárodných databáz, čo platí aj o slovenských časopisoch.[2] Inými slovami to, že sa konkrétny časopis či vydavateľstvo v týchto zoznamoch nenachádza, ešte nemusí znamenať, že nie je podozrivé z predátorského správania. Niektorým predátorským časopisom sa podarilo preniknúť (zväčša iba na určitý čas) aj do databáz Scopus alebo Web of Science.[3]

Nepodielanie sa na činnosti predátorských vydavateľstiev znamená aj odmietnutie členstva v ich redakčných radách, či neúčast' na konferenciách organizovaných predátorskými vydavateľstvami či obdobnými inštitúciami (napríklad aj medzi slovenskými akademikmi populárne „multidisciplinárne“ [konferencie SGEM](#)).

Prečo nepublikovať v predátorských vydavateľstvách a ich produktoch?

Publikovanie v predátorských časopisoch a v iných produktoch predátorských vydavateľstiev má viacero negatívnych aspektov, ktoré sa priečia etickým zásadám vedeckého bádania či princípom profesionálnosti vo vedeckej práci. Kľúčovým problémom predátorov je absencia dôsledného recenzného konania, ktorým sa zabezpečuje publikovanie len podložených a overených výsledkov; eliminujú sa štúdie, ktoré neprispievajú k rozvoju poznania, či dokonca obsahujú sfaľšované alebo vymyslené výsledky. Bez kvalifikovaného recenzného konania sa do vedeckého, ale aj širšieho spoločenského prostredia môžu dostať problematické výsledky so škodlivými dôsledkami nielen pre vedu, ale aj pre prax. Zodpovedný vedec dbá na to, aby svojou prácou prispieval k rozvoju poznania, a preto je vecou jeho profesionálnej cti, aby zavrhol publikovanie v predátorských časopisoch. Iný aspekt spočíva v tom, že uverejnenie štúdie v predátorskom vydavateľstve fakticky znižuje, ba až anuluje jej relevantnosť, a to aj v prípade, že ide o dôležitý príspevok k vedeckému poznaniu. Takéto diskreditovanie vedeckého poznania je opäť v rozpore s profesionálnosťou a etikou vedeckej práce. Vo všeobecnosti platí, že publikovanie v predátorských vydavateľstvách deformuje prostredie vo vede – nielen v rovine etickej či profesionálnej, ale aj ekonomickej, pretože finančné prostriedky, ktoré sa do vedy investujú, skončia na účtoch majiteľov predátorských vydavateľstiev namiesto toho, aby sa využili v prospech rozvoja vedy.

Môže sa stať, že autori publikujú v predátorských časopisoch a v iných produktoch predátorských vydavateľstiev pre neznalosť alebo v dôsledku toho, že sa nechali zmýliť názvom či dizajnom časopisu, podobnému názvu alebo dizajnu etablovaného časopisu. Zvýšte preto ostražitosť, ak máte v úmysle zaslať svoju štúdiu do časopisu, ktorý nepatrí medzi etablované časopisy vo vašom vednom odbore.

Publikovanie v predátorských časopisoch a vydavateľstvách nie je iba individuálnym zlyhaním autora, ale vytvára „negatívny impakt faktor“ aj pre jeho domovskú fakultu či vysokú školu. Preto je politikou FiF UK aktívne pôsobiť proti tomu, aby tvoriví zamestnanci fakulty zverejňovali výsledky svojho výskumu v takýchto publikačných kanáloch.

Publikovanie v predátorských časopisoch a vydavateľstvách je v rozpore s vedeckou etikou a v pripravovanom Etickom kódexe FiF UK to bude explicitne uvedené. Takéto publikačné správanie sa nepochybne zohľadní pri kvalifikačných postupoch (pri doktoráte

alebo pri habilitačnom či inauguračnom konaní), keďže tieto typy publikácií nebudú posudzovateľmi a komisiou (respektíve Vedeckou radou FiF UK) vnímané ako relevantné dôkazy vedeckej erudície autora. Uvádzanie predátorských publikačných výstupov v žiadostiach o granty (resp. medzi výstupmi grantového projektu) takisto vyvolá negatívnu odozvu. Napríklad agentúra VEGA už neakceptuje publikácie v predátorských časopisoch ako relevantné výstupy, ktoré riešiteľ grantu môže prezentovať ako výsledok práce.

Napriek tomu, že problematike pseudovedeckého publikovania v predátorských vydavateľstvách sa aj v našom regióne už niekoľko rokov venujú odborníci a dokonca aj médiá (pozri zoznam zdrojov na konci), ministerstvo školstva tieto publikácie naďalej registruje v Centrálnom registri evidencie publikačnej činnosti ([CREPČ](#)) a pri rozdeľovaní dotácie určenej na financovanie verejných vysokých škôl na vedeckú činnosť prideluje vysokým školám, finančné prostriedky aj za tieto publikačné výstupy,[4] hoci treba povedať, že dotácia je za takéto publikácie čiastočne krátená – za roky 2015 a 2016 za predátorské publikácie bolo zo štátneho rozpočtu vyplatených [cca 1,5 milióna EUR](#). Napriek tomu FiF UK pri vyplácaní individuálnych odmien autorkám a autorom za vybrané typy vedeckých publikačných výstupov tieto odmeny nevypláca mechanicky a publikácie v predátorských časopisoch či vydavateľstvách nie sú už tri roky odmeňované a nebudú ani v budúcnosti. Z dlhodobého hľadiska je cieľom vedenia zvýšiť povedomie o škodlivých aspektoch publikovania v predátorských vydavateľstvách a zabezpečiť, aby sa takéto publikačné správanie na FiF UK vnímalo rovnako negatívne ako napríklad uverejňovanie plagiátov.

Napriek tlaku na množstvo publikačných výstupov ambíciou tvorivých zamestnancov FiF UK má aj naďalej byť publikovanie v etablovaných vedeckých časopisoch a vydavateľstvách. Negatívna mediálna odozva na neetické publikačné správanie na niektorých fakultách konkrétnych vysokých škôl ([Fakulta masmediálnej komunikácie UCM](#), [Fakulta medzinárodných vzťahov EUBA](#)) ilustruje dôsledky takéhoto konania pre celé inštitúcie.

Zdroje a ďalšie informácie

1. Najznámejší medzinárodný zoznam predátorských časopisov a vydavateľstiev vytvorený knihovníkom Jeffrey Beallom (University of Colorado): <https://beallslist.weebly.com/>
2. Zoznam predátorských časopisov a vydavateľstiev, v ktorých publikovali českí akademici (2016): <http://antipredator.vedazije.cz/index.php?show=journals>
3. Zoznam na Slovensku najrozšírenejších predátorských časopisov (2011 – 2015): <http://datawrapper.dwcdn.net/Awh3V/3/>
4. Predátorští vydavatelé – hrozba pro Open Access: <https://www.lib.cas.cz/casopis-informace/predatorsti-vydavatele-hrozba-open-access/>
5. Informatívny materiál knižnice MUNI „Predátorské časopisy“: <https://kuk.muni.cz/vyuka/materialy/predatori/>
6. Detailná analýza publikovania slovenských vedcov (podľa VŠ, fakúlt i vedeckých disciplín) v predátorských časopisoch (2015 – 2016): <https://samuell.shinyapps.io/publications/> a <https://samuelhudec.github.io/sumar>

7. O prieniku niektorých predátorských časopisov do databázy Scopus „Predátorské časopisy ve Scopusu“: <https://idea.cerge-ei.cz/zpravy/predatorske-casopisy-ve-scopusu>
 8. České prostredie – analýza publikovania v predátorských časopisoch: „Kde se nejvíce publikuje v predátorských a místních časopisech? Bibliometrická analýza trochu jinak“: <https://idea.cerge-ei.cz/files/PredatoriMistni/>
 9. Mediálna reflexia témy predátorských časopisov (SME, Denník N, Trend, RTVS) za obdobie 2016-2018:
 - a. <http://plus.sme.sk/c/20347863/ako-predatori-ulovili-slovensku-vedu.html#ixzz4NVRXsxHr>
 - b. <https://dennikn.sk/323404/spolok-falosneho-general-a-zaisti-zabijackove-hody-aj-vedecku-prestiz/>
 - c. <https://dennikn.sk/1006308/fingovanie-vedy-v-praxi-za-vedecky-clanok-staci-poslat-300-euro-na-ukrajinu/>
 - d. <https://www.etrend.sk/ekonomika/prorektor-univerzity-cyrila-a-metoda-v-trnave-napisal-plagiat-ziskal-za-to-pre-skolu-peniaze.html>
 - e. <https://dennikn.sk/1193731/fingovanie-vedy-v-cudnych-casopisoch-nas-stoji-statisice-rocne-oblubena-je-ukrajina-rumunsko-aj-bosna/>
 - f. <https://www.rtv.s.sk/televizia/archiv/13542/162483>
-

[1] Medzi najznámejšie zahraničné predátorské vydavateľstvá patria napríklad MedCrave, Mediterranean Center of Social and Educational Research, Lambert Academic Publishing.

[2] Ako príklady možno uviesť časopisy *Journal on Law, Economics and Management* a *Current Issues of Tourism Research* vydávaných STS Science Centre a East European Development Agency, n.o., resp. časopis *XLinguae* vydávaný Slovenskou vzdelávacou a obstarávacou s.r.o.

[3] Platí to napríklad o časopisoch *European Journal of Science and Theology* alebo *Mediterranean Journal of Social Sciences*.

[4] Zväčša spadajú do kategórie ADE, t. j. vedecké práce v zahraničných nekarentovaných časopisoch, v menšej miere do kategórie ADM, resp. ADN, t. j. medzi vedecké práce v zahraničných, resp. domácich časopisoch registrovaných vo Web of Science alebo Scopus

Dodatok

(3. 12. 2018)

V dokumente „Predátorské vydavateľstvá a ich produkty: ako ich identifikovať a prečo v nich nepublikovať“ z 1. 10. 2018 sa ako príklad periodika, ktorý môže vykazovať črty predátorského časopisu, uvádza časopis XLinguae, ktorý vydáva Slovenská Vzdelávacia a Obstarávacia, s.r.o. Podkladom pre takáto konštatovanie o časopise XLinguae boli aj informácie zverejnené na webovom sídle časopisu, pričom jednou z podstatných bola informácia o poplatkoch v časti „Submission guidelines“ v nasledujúcom znení (text sme gramaticky ani štylisticky neupravovali):

„The publication fee is 290 euros for linguistics and applied linguistics studies. For the philosophy studies, the fee is 310 euros. The fee comprises review process and if the paper is accepted, also one copy of the printed journal. The publication fee must be paid after the decision made by scientific board and editor-in-chief using the e-mail address from which the paper was sent in the payment announcement in order to easily identify the study.“

V tretej vete citovaného textu sa konštatuje, že poplatok je za recenzné konanie a v prípade prijatia článku aj za výtlačok časopisu, z čoho vyplýva, že poplatok sa hradí za recenzné konanie aj v prípade článkov neprijatých na publikovanie. Vyberanie poplatkov za články, ktoré nie sú publikované, je problematické a je jedným z atribútov (no nie nevyhnutným ani postačujúcim) predátorských časopisov; štandardnou praxou v časopisoch s otvoreným prístupom je vyberanie poplatkov od autorov textov už prijatých na publikovanie. Po zverejnení spomínaného dokumentu sa na webovom sídle časopisu XLinguae citovaný text upravil nasledujúcim spôsobom (opäť sme text gramaticky ani štylisticky neupravili):

„The publication fee is 290 euros per accepted study for linguistics and applied linguistics fields. For the philosophy studies, the fee is 310 euros per accepted study. The publication fee must be paid after the decision made by scientific board and editor-in-chief using the e-mail address from which the paper was sent in the payment announcement in order to easily identify the study.“

Upravená formulácia explicitne uvádza, že poplatky sa uhrádzajú len za články prijaté na publikovanie, čo naznačuje, že poznámka na našom webovom sídle sa neminula účinkom.